

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ**ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ****Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ****ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

A. «Ποιο από τα δύο, όπως έχουν μοιραστεί οι τέχνες, έτσι να μοιράσω κι αυτά; Και έχουν μοιραστεί με αυτόν τον τρόπο: ένας που έχει γνώσεις ιατρικής, είναι αρκετός για πολλούς απλούς πολίτες, (όμοια) και όσοι έχουν άλλες ειδικές γνώσεις. Με τον ίδιο τρόπο, λοιπόν, να βάλω μέσα στους ανθρώπους και τη δικαιοσύνη και το σεβασμό ή να τα μοιράσω σε όλους;» «Σε όλους,» είπε ο Δίας, «και να έχουν όλοι μερίδιο · γιατί δεν είναι δυνατό να υπάρξουν πόλεις, αν έχουν μερίδιο σε αυτά λίγοι, όπως ακριβώς σε άλλες τέχνες · και μάλιστα θέσπισε ένα νόμο εκ μέρους μου, να θανατώνουν δηλαδή σαν αρρώστια της πόλης αυτόν που δεν μπορεί να έχει μερίδιο στο σεβασμό και τη δικαιοσύνη».

B1. Σε αντίθεση με άλλες μυθολογίες, την αρχαιοελληνική μυθολογική σκέψη απασχόλησε μόνο το ζήτημα της θεογονίας. Πρώτος ο Πρωταγόρας είναι εκείνος που στρέφει το ενδιαφέρον του στον άνθρωπο και επιχειρεί να περιγράψει και να εξηγήσει τη γένεση όλων των θνητών όντων. Την κοσμολογική του εκδοχή μας τη δίνει μέσα από ένα μύθο, σύμφωνα με τον οποίο η εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια: το επιμηθεϊκό, όπου πραγματοποιείται ο βιολογικός σχηματισμός του ανθρώπινου γένους, το προμηθεϊκό, που συμβολίζει τη δημιουργία του υλικοτεχνικού πολιτισμού, και τέλος το στάδιο του Δία, στο οποίο συντελείται η συγκρότηση των πόλεων.

Η υποδειγματική κατανομή των εφοδίων σε όλα τα ζώα από τον Επιμηθέα εξασφάλισε από τη μια τη διαίωσιση όλων των ειδών, άφησε, όμως, από την άλλη τον άνθρωπο λόγω της απρονοησίας του ανίσχυρο και απροστάτευτο. Τότε κρίθηκε επιτακτική η επέμβαση του Προμηθέα, που ως ευεργέτης του ανθρώπινου γένους του δωρίζει τη φωτιά και την “έντεχνον σοφίαν” των θεών και του δίνει έτσι τη δυνατότητα να δημιουργήσει υλικοτεχνικό και πνευματικό πολιτισμό. Στο προμηθεϊκό, βέβαια, αυτό στάδιο οι άνθρωποι ζουν διασκορπισμένοι αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο αφανισμού τους από τα άγρια θηρία. Η ανάγκη της επιβίωσης ήταν εκείνη που τους οδήγησε στις πρώτες απόπειρες συνύπαρξης, με σκοπό την άμυνα και την ασφάλειά τους απέναντι στους φυσικούς εχθρούς. Χωρίς, όμως, πολιτική οργάνωση και δυνατότητα αποκατάστασης των λειτουργικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη των πρώτων αυτών κοινωνικών συσσωματώσεων,

κατέληξαν να αδικούν ο ένας τον άλλο και να απειλούνται με αλληλοεξόντωση. Τότε επεμβαίνει ο Δίας και επιβάλλει ως υποχρέωση του ανθρώπου την “αιδώ” και τη “δίκη” καθιερώνοντας παράλληλα την αυστηρότατη ποινή του θανάτου σε όσους δε συμμετέχουν, καθώς διακυβεύεται μ’ αυτόν τον τρόπο η συνοχή και η διατήρηση της πολιτείας.

Για το Σοφιστή, επομένως, η πόλη συνιστά προϊόν κοινωνικής σύμβασης που βοήθησε τον άνθρωπο να επιβιώσει έναντι των θηρίων. Πρόκειται για μία “νόμφ” δημιουργία, για μία συμφωνία των μελών της, επιβεβλημένη από την ανάγκη με σκοπό τη διασφάλιση της ζωής τους. Για το λόγο αυτό ο Πρωταγόρας, όπως άλλωστε γενικά οι σοφιστές, θεωρούσε ότι η συγκρότηση της πόλης αποτελεί βιασμό της ανθρώπινης φύσης, καθώς δεν ανήκει στις πρωταρχικές της ανάγκες. Την ίδια άποψη ενστερνίζονται και οι Ευρωπαίοι Διαφωτιστές, όπως ο Λοκ και ο Ρουσσώ. Συγκεκριμένα, ο τελευταίος στο έργο του Κοινωνικό Συμβόλαιο, διατυπώνει τη θέση ότι η πολιτική κοινωνία δε δημιουργήθηκε “φύσει” αλλά “νόμφ”, εφόσον αποτελεί προϊόν συμφωνίας μεταξύ αρχόντων και αρχομένων που στοχεύει στην ισότητα και την ελευθερία των πολιτών.

Στο σημείο, όμως, αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε τη διαφορετική αντίληψη του Αριστοτέλη, που αντικρούει τις παραπάνω θέσεις με τη φράση “πᾶσα πόλις φύσει ἐστίν”. Με βάση τη θεωρία του, η πολιτική κοινότητα δημιουργήθηκε από την έμφυτη τάση και ανάγκη του ανθρώπου να συμβιώνει με άλλους σε κοινωνίες οργανωμένες με πολίτευμα, θεσμούς και νόμους. Ο άνθρωπος, όπως χαρακτηριστικά ο ίδιος ισχυρίζεται, συνιστά “φύσει ζῷον πολιτικόν”, καθότι κανείς δεν μπορεί να ζήσει μόνος του, εκτός κι αν είναι θεός ή θηρίο. Γι’ αυτό εξάλλου η φύση τον προίκισε με τη δυνατότητα του λόγου, τόσο του έναρθρου όσο και της έλλογης σκέψης, καθιστώντας τον ικανό να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί ύψιστες έννοιες, όπως το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, έννοιες απαραίτητες για την εξασφάλιση και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Στα πλαίσια της πόλης το άτομο δεν ικανοποιεί απλώς τις βιοτικές του ανάγκες αλλά επιτυγχάνει την ηθική του τελείωση και ευδαιμονία. Σκοπός συνεπώς της πολιτικής κοινότητας, η οποία προηγείται των μελών της και αποτελεί εξέλιξη και ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων (οικογένεια – κώμη), δεν είναι απλώς το «ζῆν» αλλά το «εὖ ζῆν», δηλαδή η ευδαιμονία των πολιτών, που επιτυγχάνεται μέσω της αυτάρκειας.

Ανακεφαλαιώνοντας παρατηρούμε πως ο Πρωταγόρας, οι σοφιστές αλλά και οι νεότεροι Ευρωπαίοι Διαφωτιστές έρχονται σε φανερή αντίθεση με τον Αριστοτέλη ως

προς τη γένεση της πόλης. Το μόνο κοινό στοιχείο που θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε στις θεωρίες τους είναι η αναγκαιότητα της δικαιοσύνης, της ύψιστης αυτής κοινωνικής αρετής, για την εξασφάλιση της αρμονικής συμβίωσης στο πλαίσιο της πόλης.

B2. Κάθε στάδιο της εξελικτικής πορείας του ανθρώπου, όπως αυτή παρουσιάζεται στον πρωταγορικό μύθο, συμβολίζεται με την παρέμβαση κάποιου θεού και τη συνεισφορά του στην ανθρωπότητα. Μάλιστα, η εμφάνιση του Δία, στην κορύφωση της αλληγορικής αφήγησης, επικυρώνει τον προοδευτικό χαρακτήρα της προσπάθειας του ανθρώπου όχι μόνο να υπερασπίσει αποτελεσματικά την ύπαρξή του, αλλά και να ωριμάσει ηθικά και πνευματικά συγκροτώντας πολιτικές κοινωνίες.

Η κοινωνική και πολιτική διάσταση της συμβολής του Δία έγκειται στην προσφορά δύο «δώρων», της αιδούς και της δίκης. Αφαιρώντας το μυθικό περίβλημα, η παροχή τους στο ανθρώπινο γένος εκφράζει την εξέλιξη της ηθικής συνείδησης, την οποία υπαγορεύει η ανάγκη για τη συγκρότηση πόλεων και την εμπέδωση της κοινωνικής ομαλότητας. Έτσι, οι δύο αυτές έννοιες συνιστούν τις συνιστώσες της πολιτικής αρετής και κατ' ακολουθία τα θεμέλια του οργανωμένου πολιτικού βίου («ἴν' εἶεν πόλεων...συναγωγοί»). Ειδικότερα, η *αἰδώς* εκφράζει την εσωτερική, ηθική δύναμη που αποτρέπει τον άνθρωπο από «ανάρμοστες συμπεριφορές». Για το λόγο αυτό, για τους αρχαίους Έλληνες ήταν μια έννοια σύνθετη, της οποίας το περιεχόμενο δεν μπορεί να αποδοθεί στη νέα ελληνική γλώσσα με μια λέξη. Δήλωνε τη φιλοτιμία, την ηθική, τον αυτοσεβασμό, τη σωφροσύνη. Γενικά, η εν λόγω αξία εκφράζει το αίσθημα της ντροπής που αισθάνεται ο άνθρωπος για πράξεις που έρχονται σε αντίθεση με τις καθιερωμένες αξίες και αρχές του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Παράλληλα, είναι και το αίσθημα της οργής που τον ωθεί προς την εκτέλεση του επιβαλλόμενου κοινωνικού χρέους. Ως εκ τούτου το αίσθημα αυτό λειτουργεί ανασταλτικά, καθώς εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά, αποσοβεί πάθη, τάσεις διχόνοιας, αδυναμίες και ταπεινά ένστικτα.

Ενώ η *αἰδώς* είναι περισσότερο μια εσωτερική, συναισθηματική κατάσταση, η δίκη είναι οι εξωτερικοί κανόνες, οι γραπτοί και άγραφοι νόμοι που απορρέουν από την έμφυτη αντίληψη για το δίκαιο. Επιπλέον, η έννοια της δίκης περιλαμβάνει και κάθε προσπάθεια που διενεργείται για την οριοθέτηση της ατομικής δράσης σε συγκεκριμένα αποδεκτά πλαίσια, τη διασφάλιση της έννομης τάξης, καθώς και την επιβολή της απαιτούμενης τιμωρίας στην περίπτωση που αυτή υπονομεύεται.

Τα δώρα του Δία, λοιπόν, δηλώνουν το πέρασμα στο στάδιο της πολιτικής συγκρότησης των ανθρώπινων κοινωνιών, η οποία μάλιστα δεν είναι εφικτή χωρίς την καθολική αποδοχή των παραπάνω αξιών («οὐ γάρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν»). Αν δεν αποδέχονταν όλα τα μέλη μιας πολιτικής κοινότητας την αιδώ και τη δίκη, θα ήταν αδύνατη η καταστολή της αδικίας και των κοινωνικών συγκρούσεων. Γι' αυτό και ο Δίας διατάζει κατηγορηματικά και απαρέγκλιτα να έχουν ὅλοι μερίδιο σε αυτές («Ἐπί πάντας [...] καί πάντες μετεχόντων»). Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως η πολιτική αρετή είναι ἔμφυτη, αφού τα συστατικά της αποτελούν τον καρπό της μακρόχρονης προσπάθειας του ανθρώπου να εξελιχθεί. Ωστόσο, η θεϊκή επιταγή δηλώνει πως η ανθρώπινη φύση φέρει μέσα της τις καταβολές για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μια πολιτειακά οργανωμένης κοινωνίας.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η ευεργετική λειτουργία των δώρων του Δία στο ανθρώπινο γένος μόνο σε μια δημοκρατική κοινωνία μπορεί να αναδειχθεί. Το δικαίωμα συμμετοχής στις λαϊκές συνελεύσεις και στα λαϊκά δικαστήρια, το ενδιαφέρον και η ενεργός συμμετοχή σε κάθε δραστηριότητα που αφορά στην κοινωνική ευρυθμία και την προστασία της πόλης συνιστούν εκφάνσεις ενός δημοκρατικού τρόπου ζωής, ο οποίος εδράζεται στην πεποίθηση πως σε όλους τους ανθρώπους ενυπάρχει η δυνατότητα να αναπτύξουν εκείνες τις ηθικές ποιότητες που θα διασφαλίσουν την αρμονική τους συμβίωση και την πολιτειακή οργάνωση. Έτσι, κάθε πόλη που αφαιρεί από τα ὅλα τα μέλη της το νόμιμο δικαίωμα να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη διαχείριση των υποθέσεων της απαρνείται τις πολιτιστικές της κατακτήσεις. Για το λόγο αυτό, ο Πρωταγόρας στο τέλος της μυθικής του αφήγησης επαναλαμβάνει το επιχείρημα του Σωκράτη, για να συμφωνήσει με ὅσα εκείνος εἶπε ως προς τη στάση των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου, αλλά και για να την ερμηνεύσει διαφορετικά. Παρουσιάζει την αθηναϊκή δημοκρατία ως απόληξη, αποκορύφωση της εξελικτικής πορείας του ανθρώπινου γένους και κυρίως αποδέχεται ως εύλογη την αρχή της ισηγορίας, η οποία προϋποθέτει αμοιβαίο σεβασμό, αίσθημα δικαίου και γενικά ηθική και πνευματική ωριμότητα («ὅταν δέ εἰς συμβουλήν ... ἢ μὴ εἶναι πόλεις»). Έτσι, στο επιμύθιο του σοφιστή προβάλλεται ως αυτονόητη η ακόλουθη θέση: είναι φυσικό οι Αθηναίοι να έχουν το δικαίωμα να πάρουν ελεύθερα το λόγο στην εκκλησία του δήμου και να εκφέρουν την ἄποψη τους για τη διοίκηση της πόλης, αφού είναι ἄνθρωποι προικισμένοι με σωφροσύνη και δικαιοσύνη.

Είναι, λοιπόν, φανερό πως τα δώρα του Δία εκφράζουν ένα ανώτερο στάδιο εξέλιξης του πολιτισμού, καθώς επιτρέπουν στον άνθρωπο να αποκτήσει την πολιτική αρετή και να μετασχηματίσει τα κοινωνικά μορφώματα σε οργανωμένες πολιτειακά κοινωνίες. Μάλιστα, συνάγεται πως η ηθική και πνευματική ωρίμανση του ανθρώπινου γένους βρίσκει την πλήρη έκφρασή της στην αθηναϊκή δημοκρατία.

B3. «Το απόσπασμα από την πλατωνική *Απολογία*...όπως ισχυρίστηκαν οι κατηγοροί του;», σσ. 34-35 σχολικού βιβλίου.

B4. α) οικοδεσπότης: ὄκουν, **ιταμός:** ἴωσιν, **φωνή:** φημί, **δυσαρέσκεια:** ἀρετῆς, **τοκογλύφος:** τέχνην.

β) ισχυρότεροι: ἀσθενέστεροι, **ἀθροιζόμενοι:** σκεδαννύμενοι, **τολμήσας:** δείσας, **λάβοι:** δοίη, **ἐσώζοντο:** διεφθείροντο.

Γ1. Εγώ, όμως, χωρίς να υπολογίσω την επιθετικότητα του λόγου σου, με την ίδια επιμονή θα σε ρωτήσω από που έμαθες πάλι και γνωρίζεις αυτά που μας συμφέρουν και ποιος είναι ο δάσκαλος και όλα εκείνα τα προηγούμενα τα ρωτώ με μια ερώτηση. Είναι, όμως, φανερό ότι θα καταλήξεις στα ίδια και δεν θα μπορέσεις ν' αποδείξεις ότι γνωρίζεις αυτά που μας συμφέρουν ούτε επειδή τάχα τα ανακάλυψες ούτε επειδή τάχα τα έμαθες από κάποιον άλλον. Επειδή, όμως, είσαι ιδιότροπος και δε θα μπορούσες, πλέον, ευχάριστα τον ίδιο λόγο ν' ακούσεις, αυτόν τον παρατώ (τον λόγο δηλαδή), αν δηλαδή γνωρίζεις ή όχι, αυτά που συμφέρουν τους Αθηναίους. Γιατί, όμως, δεν απέδειξες αν το δίκαιο και το συμφέρον είναι το ίδιο πράγμα ή διαφορετικά (πράγματα); Αν, αφ' ενός, θέλεις, μίλησέ μας γι' αυτά ρωτώντας με, όπως εγώ σε ρωτώ, ειδάλλως και συ μόνος σου, ανάλυσέ το, με λόγο συνεχή.

Γ2. ἦττον: ὀλίγον, **ἐρήσομαι :** ἔρησθε, **ἐπίστασαι :** ἐπίστω και ἐπίστασο, **μιᾶ:** εἷς, **ἐρωτήσῃ:** ἐρώτησιν, **ἐξευρῶν :** ἐξευρεθεῖσι(ν), **οἶσθα :** ἴστε, **ἐῶ:** εἶων, **ἠδέως :** ἠδεῖαν, **σεαυτοῦ:** ἐαυτῶν, σφῶν αὐτῶν, αὐτῶν.

Γ3α. τοῦ λόγου: ονοματικός ετερόπρωτος προσδιορισμός, γενική υποκειμενική στο «προδρομάς»/ **ὄστις:** κατηγορούμενο στο «διδάσκαλος», που είναι υποκείμενο του συνδετικού ρήματος «ἐστίν»/ **ἀποδείξαι:** τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα «ἔξεις»/ **ὡς ἐξευρῶν:** επιρρηματική αιτιολογική μετοχή που δηλώνει υποκειμενική αιτιολογία και είναι συνημμένη στο «σύ», δηλαδή στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος «οἶσθα». Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ίδιο ρήμα/ **τί:** επιρρηματικός προσδιορισμός, αιτιατική της αιτίας στο ρήμα «ἀπέδειξας»/

αὐτὸς: ονοματικός ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο εννοούμενο υποκείμενο «σύ» του ρήματος «διέξελθε».

Γ3β. Ὁ Σωκράτης ἠρώτα τὸν Ἀλκιβιάδῃ τί οὐκ ἀποδείξειεν πότερον δὲ ταῦτά εἴη δίκαια τε καὶ συμφέροντ' ἢ ἕτερα.

Επιμέλεια απαντήσεων:

Γιακουμή Όλγα,

Ιωάννου Ηλίας,

Καράγιωργα Κατερίνα